

Reindustrialitzar el país?

Evolució de la indústria dels Països Catalans i perspectives de futur

D'un temps ençà, la indústria ha cedit el protagonisme a altres activitats com ara la construcció o els serveis. Malgrat tot, aquest continua sent un sector clau per a la sostenibilitat econòmica del teixit productiu, ja que de la seva salut en depèn el bon funcionament de l'actual motor econòmic català: el sector serveis. Però per garantir la seva viabilitat, el sector industrial dels Països Catalans s'ha de repensar i entendre que per tornar a ser competitiu s'ha d'esforçar per incorporar-se als paràmetres productius de les economies desenvolupades del segle XXI: R+D+I i mà d'obra qualificada.

L'asimetria en les regles del joc a escala global

Al marge de la importància cabdal que les activitats industrials han tingut al nostre país des del segle XIX, és evident que d'uns anys ençà hem assistit a una reculada considerable del pes d'aquest sector, tant en termes absoluts com en relatius. Els motius d'aquests canvis són diversos però, en general, podem inscriure'ls en un conjunt de factors: a) les millores de les infraestructures de transports i telecomunicacions, les quals permeten produir en un indret i vendre aquesta producció en mercats molt allunyats geogràficament; b) els processos de globalització de l'economia amb el que aquests impliquen en termes de disminucions i supressions aranzelàries, cosa que afavoreix la circulació de mercaderies; i c) els diferencials en les regles de joc existents entre els països del primer món i els emergents, on una part de les seves estratègies competitives se sustenten en baixos salaris i regulacions mediambientals més laxes.

És evident que els Països Catalans tenen uns costos de producció elevats si els comparem amb altres països de l'Extrem Orient. L'avantatge, en termes de coneixement i capital humà qualificat que tradicionalment havia existit, avui en dia s'ha esvaït en gran part, per la qual cosa les estratègies competitives de les empreses i, el que és més important, l'estratègia competitiva com a país, han de canviar. El que no és tan clar, però, és cap on adreçar aquest canvi i fins a quin punt ha de suposar una reorientació de l'estructura industrial o si hauria de suposar també una aposta encara més gran pel sector serveis. De

Josep Maria Arauzo-Carod
 Professor d'Economia de la URV i Secretari acadèmic
 del Centre de Recerca en Economia Industrial i Economia Pública (CREIP)
 josepmaria.arauzo@urv.cat

» Un escenari futur de desindustrialització profunda tindria un impacte important en totes aquelles activitats de serveis que tenen com a clients principals empreses industrials

Taula 01

Ocupats a la indústria

Territori	1995	1998	2001	2004	2007	2010	2010 / 1995
Catalunya	570.257	641.441	679.460	625.166	577.997	464.978	81,54%
País Valencià	301.300	341.064	355.681	338.538	321.257	247.766	82,23%
Illes Balears	24.618	28.066	29.654	27.285	26.130	24.929	101,26%
Total	896.175	1.010.571	1.064.795	990.989	925.384	737.673	82,31%

Font: Encuesta Industrial de empresas (INE).

fet, si fa uns anys semblava clar que la pèrdua de competitivitat de la indústria europea era una realitat inqüestionable, avui en dia les opinions semblen acollir un conjunt de matisos sectorials. És a dir, hi hauria un conjunt de sectors —com ara el tèxtil, la maquinària i la química— que experimentaran forts retrocessos, però sense que això impliqui que la indústria europea en conjunt no pugui ser globalment competitiva.

És més, cada cop són més les veus que alerten sobre els perills d'un desmantellament de les manufactures a Europa, atès que això suposaria un llast considerable per al conjunt de l'economia en termes com una menor capacitat d'innovar. No s'ha d'oblidar que justament és en aquesta activitat on es generen i s'implementen la majoria de canvis tecnològics. Per tant, renunciar a la in-

dústria no només implica redistribuir els factors de producció cap a altres activitats, sinó renunciar a una part important del nostre potencial innovador. Això és especialment cert pel que fa a les activitats industrials cap on darrerament es dirigeix la indústria europea, és a dir, aquelles amb major intensitat de coneixement que, tot sigui dit, són pràcticament les úniques on la UE pot competir a escala internacional i on el potencial de creació d'ocupació és considerable.

La indústria als Països Catalans: evolució recent

Un repàs a la importància de les activitats industrials mostra com el seu pes ha estat tradicionalment força desigual arreu del territori. Així, durant el segle

XX aquest sector ha tingut una gran importància a Catalunya i al País Valencià, mentre que ha estat força marginal a les Illes —menys del 4% del Valor Afegit Brut (VAB) del conjunt de l'economia.

Si ens fixem en les trajectòries que l'ocupació del sector ha experimentat els darrers anys, aquestes són força semblants, tal com mostra la taula 1. L'excepció estaria representada per les Illes Balears, amb un comportament lleugerament expansiu, però atès el reduït pes del sector industrial a les Illes —vora 24.000 ocupats—, petites fluctuacions en valor absolut provoquen alteracions rellevants en termes relatius.

Al marge de la importància del sector ens termes absoluts, la taula 2 mostra com es distribueix la producció en subsectors i com, en concret, els sectors industrials a Catalunya, el País Valencià o

Aquelles activitats amb menys capacitat competitiva o bé s'han deslocalitzat o bé han reduït considerablement el volum d'activitat

Taula 02

Valor de la producció a la indústria (dades del 2011, %)

Sector d'activitat	Catalunya	País Valencià	Illes Balears
Alimentació, begudes i tabac	20,8	18,8	30,2
Tèxtil i confecció	3,4	3,9	0,8
Cuir i calçat	0,4	3,3	5,4
Fusta i suro	0,7	1,7	1,8
Paper, arts gràfiques i reproducció de suports gravats	5,0	4,6	3,3
Coqueries, refinació, químiques i productes farmacèutics	25,2	16,8	1,0
Manufactures de cautxú i plàstic	4,3	4,5	0,8
Productes minerals no metàl·lics	2,2	10,0	9,8
Producció, 1a transformació i fosa de metalls	4,5	3,3	0,1
Productes metàl·lics	5,9	5,4	4,9
Productes informàtics, electrònics, òptics i elèctrics	4,1	2,9	0,1
Maquinària i equip	4,3	2,3	1,2
Material de transport	13,0	11,9	0,3
Mobles i altres indústries manufactureres	1,7	3,2	4,5
Reparació i instal·lació de maquinària i equip	1,9	1,6	8,4
Producció d'energia elèctrica, gas i vapor	2,8	5,9	27,5
Total	100,0	100,0	100,0

Font: Encuesta Industrial anual de productos (INE).

les Illes Balears mostren especialitzacions relatives en subsectors de nivell tecnològic mitjà, com el de coqueries, refinació, químiques i productes farmacèutics —Catalunya i País Valencià— o

baix, com ara el d'alimentació, begudes i tabac —Illes Balears, Catalunya i País Valencià— o el de producció d'energia elèctrica, gas i vapor —Illes Balears. Cal matisar que aquestes dades

corresponen a agrupacions sectorials força àmplies i, per tant, heterogènies, i que aquestes inclouen activitats i/o productes de major complexitat tecnològica, però en qualsevol cas la infor-

» Les condicions que han permès l'avenç industrial de països de l'Extrem Orient són cada cop més febles i es preveu que continuaran debilitant-se en el futur més immediat

Taula 03

Contingut tecnològic de la indústria (Catalunya, País Valencià i Illes Balears, %)

Nivell tecnològic	2008	2009	2010	2011
Alt	5,86	4,49	4,57	3,68
Mitjà	26,25	26,57	25,93	26,40
Baix / Mitjà	18,73	18,25	20,98	22,45
Baix	49,15	50,70	48,52	47,46
TOTAL	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: Elaboració pròpia amb dades de l'Encuesta Industrial Anual de Productos (INE).

mació que es mostra a la taula 2 permet visualitzar en quina mena de sectors s'especialitza la nostra indústria.

De tota manera, més que no pas la intensitat tecnològica mesurada en un moment donat, el rellevant és veure quina n'és l'evolució. En aquest sentit mostrem el valor de la producció a la indústria entre el 2008 i el 2011 en funció del nivell tecnològic mitjà del subsector d'activitat¹ —veure taula 3.

En tractar-se d'un període relativament curt, les afirmacions sobre un —possible— canvi estructural cal fer-les amb moltes reserves. Però, amb tot, el que és evident és que hi ha una relati-

va estabilitat pel que fa a les diferents activitats, i en destaca únicament —en termes negatius— la pèrdua de pes de les activitats de contingut tecnològic alt, que passen del 5,86% del valor de la producció industrial el 2008 al 3,68% del 2011. Per tant, no sembla precisament que el conjunt del sector estigui fent els deures, circumstància que en complica encara més les perspectives futures.

Si ens centrem en les diferències entre territoris —figura 1—, al marge que l'evolució sigui molt similar, les estructures industrials del Principat i, en menor mesura, del País Valencià, tenen un pes molt més destacat dels subsectors més intensius en tecnologia. Tot i això, aquest pes esdevé encara insuficient.

Per tant, les dades relatives als darrers anys mostren com hi ha una dava-

llada de l'activitat industrial en conjunt, com aquesta s'especialitza en subsectors de nivell tecnològic baix i mitjà, i que aquesta especialització no sembla variar en el període més recent. Una interpretació errònia de l'evolució de l'activitat industrial global podria fer pensar que hi ha alguna mena d'intercanvi entre les activitats industrials i, per exemple, les de serveis, sense tenir en compte l'estreta imbricació existent entre ambdues activitats. Per aquest motiu, un escenari futur de desindustrialització tindria un impacte important en totes les activitats de serveis que tenen com a clients principals empreses dels diferents subsectors industrials.

És factible una reindustrialització a escala catalana i europea?

D'un temps ençà l'aposta pel sector industrial es mostra no només com una opció desitjable sinó sobretot, necessària. A més, actualment aquesta es pot fer amb millors perspectives que a les dècades passades, ja que hi ha hagut un procés de supervivència selectiva en què nombroses activitats industrials poc competitives han desaparegut de l'escena europea i, en concret, de la catalana.

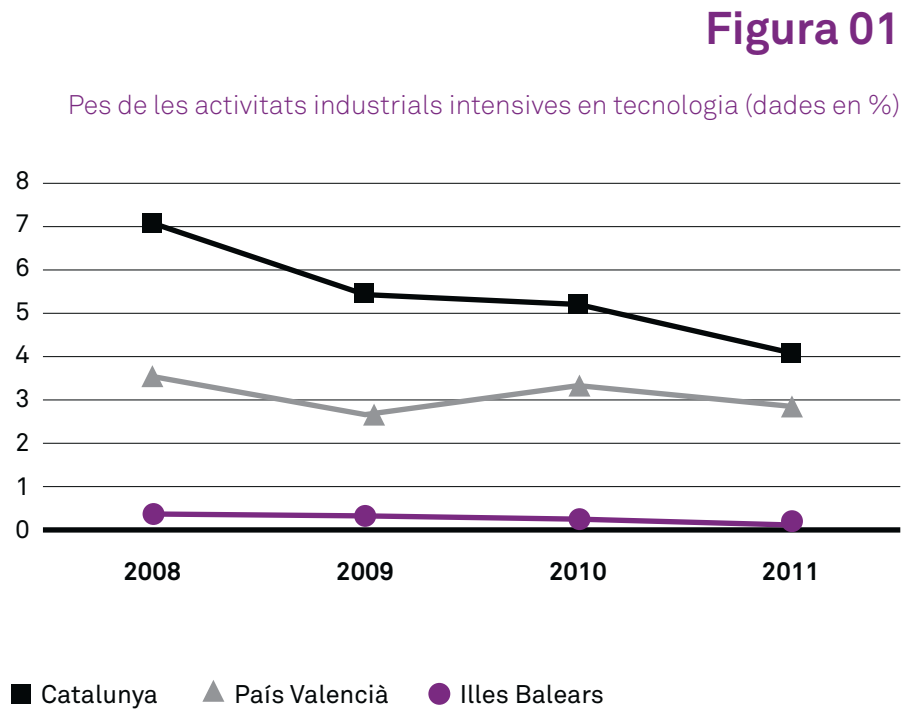
Tot i que moltes veus clamen contra la globalització i li atribueixen les cul-

¹ Les agregacions dels sectors s'han realitzat a partir del que proposa l'OCDE: OCDE, *Science, Technology and Industry Scoreboard*.

La reindustrialització no implica de cap manera ni tornar als nivells d'ocupació industrial del passat ni tornar als perfils d'ocupació industrial tradicionals <<

pes gairebé en exclusiva dels processos de deslocalització industrial, el cert és que l'evidència empírica històrica mostra com els processos d'integració econòmica només han provocat reduccions netes de l'ocupació en el curt termini —en una fase inicial d'ajustament a les noves condicions dels mercats—, però gairebé mai en el llarg termini. És més, tot aquest conjunt de processos obren noves possibilitats en àmbits com R+D+I, els serveis avançats a les empreses i les activitats industrials molt intensives en tecnologia.

Les dades recents de l'Eurostat pel que fa a l'evolució de la indústria a Europa, mostren com en el seu conjunt, el sector ha experimentat una important davallada en l'ocupació, aproximadament d'un 17% entre el 1998 i el 2009. Ara bé, aquestes xifres amaguen les importants transformacions que han experimentat les manufactures, de forma que no tot es deu simplement a una destrucció de llocs de treball. Per un costat, totes les dinàmiques d'externalització d'activitats industrials que ara es presten des del sector serveis —i que per tant, han originat el corresponent increment d'ocupació en aquest sector— i, per l'altre, el canvi tecnològic estalviador de mà d'obra que permet una major productivitat industrial, una condició necessària per al creixement del sector. En aquest cas, val a dir que

Font: Encuesta industrial anual de productos (INE).

l'efecte net en termes d'ocupació és discutible, atès que hi ha una destrucció d'ocupació —bàsicament no qualificada— com a conseqüència de la introducció de maquinària estalviadora de treball, però també hi ha una creació d'ocupació —bàsicament qualificada— lligada al disseny, fabricació, transport i manteniment d'aquesta maquinària.

En qualsevol cas, la reculada estricta del 17% al sector industrial també ama-

ga diverses especificitats sectorials, ja que ha estat força més intensa en subsectors com ara el tèxtil (-46%) o la maquinària (-23%), la qual cosa mostra com les estratègies i les polítiques públiques han de tenir una dimensió clarament sectorial. I és que les diferències dels subsectors manufacturers en termes de nivell tecnològic, dinamisme dels mercats, intensitat de la competència o utilització de mà d'obra, per esmentar-ne

»» Les estratègies de redreçament econòmic haurien de prioritzar la recuperació d'aquelles activitats industrials amb més capacitat d'arrossegar la resta de l'economia

només uns quants, són massa importants com perquè se'n pugui prescindir.

De tota manera, el que és evident és que els processos de deslocalització que s'han anat produint els darrers anys han suposat que aquelles activitats amb menys capacitat competitiva o bé s'han deslocalitzat o bé han reduït considerablement el volum d'activitat. El que succeeix ara, però, és que arreu d'Europa s'estén la percepció que aquest procés ha arribat al final, que tot el que era deslocalitzable pràcticament ja ha marxat —a excepció feta d'algunes activitats de serveis— i que ara la prioritat s'ha de centrar a enfortir la competitivitat de determinats sectors industrials europeus considerats claus. La qüestió rau a identificar quins són i, en conseqüència, concentrar-hi tots els esforços. A més, les condicions que han permès l'avenç industrial de països de l'Extrem Orient són cada cop més febles —els increments salarials a la Xina així ho testifiquen— i es preveu que continuaran debilitant-se en el futur més immediat en un context de pressions inflacionistes i de conflictivitat social.

Ara bé, aquesta reindustrialització, en cas de produir-se, no implica de cap manera ni tornar als nivells d'ocupació industrial del passat ni tornar als perfils d'ocupació industrial tradicionals. L'experiència recent ha demostrat que l'aposta per sectors tradicionals amb

mercats madurs no és raonable per a un país de costos elevats com el nostre, i que l'única opció passa per aquells sectors més intensius en tecnologia amb mercats en expansió. És evident que aquest canvi sectorial demana un perfil diferent de treballador —al marge que, lògicament, sempre hi haurà lloc per a un cert nombre de treballadors no qualificats— i, sobretot, una cultura d'empresa radicalment diferent, centrada en la competència en qualitat i innovació i no pas en costos. En la mesura en què les empreses entenguin les condicions que imposa aquest nou escenari podem preveure unes perspectives positives a mig i llarg termini. Si no ho fan, les previsions no poden ser altra cosa que pessimistes. La pilota és a la taula del sector industrial català.

Al marge de l'abast del fenomen de la reindustrialització i de la impossibilitat pràctica d'assolir el pes que tradicionalment havia tingut la indústria, el que és cert és que darrerament s'estan produint fenòmens de «contra-deslocalització», és a dir, empreses que inicialment s'havien deslocalitzat cap a economies emergents i que posteriorment han desfet el camí en haver d'enfrontar-se a determinades rigideses administratives, a increments salarials considerables i a la manca d'agilitat que implica la distància física envers el mercat europeu. Per tant, el context actual és força in-

cert i en cap cas pot afirmar-se amb rotunditat que la indústria catalana estigui immersa en un procés de reculada permanent. De fet, ha estat justament el sector industrial el que ha sostingut l'economia del país en els moments més intensos de l'actual crisi econòmica gràcies al dinamisme de les exportacions de productes manufacturats.

La «nova» indústria

Un cop vistes les consideracions fetes a l'apartat anterior, sembla evident que la indústria catalana del segle XXI no només haurà de ser diferent —en extensió i característiques— a la que tradicionalment ha existit en aquest país, sinó que haurà de ser, també, diferent a l'actual. Ara bé, això no vol dir, per exemple, que s'hagin de desmantellar sectors industrials tradicionals, entesos com aquells on el nivell tecnològic és mitjà o mitjà baix, sinó que cal reorientar-los cap a aquelles activitats més intensives en tecnologia on sí que es pot competir a escala internacional.

En aquest sentit, l'exemple de manual el constitueix el sector tèxtil. Aquest és un sector que durant més d'un segle ha estat clau per a la indústria i per a l'economia del país, però es tracta d'un sector que, en global, comprèn un conjunt d'activitats on el ritme d'intro-

Qualsevol transformació de l'actual estructura industrial ha de tenir uns costos en termes de destrucció d'ocupació, els quals cal conèixer i assumir

ducció d'innovacions és lent i on la mà d'obra utilitzada en la producció té un nivell de qualificació baix. Mentre que fa uns anys aquest sector estirava del conjunt de la indústria i ocupava bona part de la força de treball de la indústria, avui en dia el seu pes s'ha reduït dràsticament, sobretot arran dels processos de deslocalització cap a indrets amb baixos salaris —cas del Magreb, entre altres, on s'ha desplaçat la producció al mateix temps que es mantenen al país les activitats més qualificades. Aquestes actuacions responen a una estricta lògica econòmica de produir amb els costos més baixos i, per tant, no són qüestionables. El que sí que és qüestionable és que des d'un país com el nostre se seguís inclinant-se per un tipus de producte com aquest —on difícilment podem competir amb països emergents amb uns costos laborals molt inferiors als nostres— sense explorar altres possibilitats que, paradoxalment, ofereix el mateix sector. I és que si al país hi ha una tradició important del tèxtil amb associacions empresarials, serveis especialitzats, centres de formació i altres estructures, sembla raonable reorientar-se cap aquells àmbits del sector clarament intensius en tecnologia i on els mercats mostren unes clares potencialitats de creixement. En aquest sentit podem considerar el que es coneix com «teixits intel-

ligents» amb noves funcionalitats com per exemple la conducció d'energia o els canvis de color en resposta a variacions en la temperatura corporal, o els teixits d'ús tècnic que ofereixen noves prestacions pel que fa a la durabilitat o resistència a condicions ambientals extremes. Això no vol dir, ni de bon tros, haver de concentrar l'estratègia industrial catalana en aquest sector, però sí que aquest és un bon exemple de com aprofitar les sinergies existents en un sector tradicional per obrir nous mercats amb productes amb unes expectatives de creixement més sostingudes.

Cal abandonar sectors com els de l'automòbil, el tèxtil o l'agroalimentari? Segur que no, sinó el que cal fer és re situar-se en aquells nínxols d'aquests sectors no explorats fins ara. Per exemple, és raonable pretendre que empreses com SEAT mantindran els actuals nivells d'ensamblatge de vehicles? Segurament no. Això vol dir desmantellar el sector? És evident que la resposta continua sent no i que el que cal fer és potenciar els actius catalans al sector al voltant d'empreses com, per exemple, Applus+ IDIADA, referent al seu àmbit, o potenciar les activitats de R+D+I o de disseny industrial en l'àmbit de l'automoció, per posar un altre exemple. És a dir, no cal renunciar al lideratge en sectors clau com ara l'automòbil, però sí ésser realistes i assumir que llocs de

treballs d'ensamblatge seran substituïts cada cop més o bé per operaris amb salaris més baixos o bé per robots. Si el país assumeix que pot perdre aquests llocs de treball menys qualificats i al mateix temps es consciencia que pot guanyar els llocs de treball dels qui hagin de dissenyar i fabricar la nova maquinària estalviadora de capital, hauré donat un important pas endavant.

En altres països europeus tenen ben clara quina és la estratègia a seguir, i d'això en tenim un exemple ben proper al govern de François Hollande (1954), amb el nomenament d'Arnaud Montebourg (1962) com a ministre de *Redressement productif* o ministre de la reindustrialització com se'l coneix al país veí. Aquí, però, sembla que no ho tenim tan clar.

Tot sembla indicar que les estratègies de redreçament econòmic haurien de tenir entre les seves prioritats la recuperació d'aquelles activitats industrials amb més capacitat d'arrossegar la resta de l'economia. Fins ara s'han donat passes erràtiques i mancades de continuïtat que, en qualsevol cas, han respost més a la necessitat de donar resposta a demandes concretes de grans empreses a fi i efecte de mantenir i perllongar en el temps l'actual statu quo industrial que no pas a dissenyar amb valentia una política industrial a mig i llarg termini. És evident que els esforços dels nostres governs per salvar el màxim de llocs de tre-

» Anem cap a un futur amb una indústria diferent, amb més valor afegit i sobretot, més intensiva en coneixement, la qual cosa fa que calgui replantejar-se el perfil dels seus treballadors

ball poden ser lloables, però encara més lloable seria reconèixer quins d'aquests hauran de continuar en la categoria de salvables demà i quins sí que serien autosostenibles en el futur. Qualsevol transformació de l'actual estructura industrial ha de tenir uns costos en termes de destrucció d'ocupació, els quals cal conèixer i assumir. Això és fer política real, i els poders públics no poden defugir-ho, tot i els costos considerables en termes d'imatge que això comportaria.

Conclusions

Plantejar escenaris futurs sempre és una temeritat —sobretot a partir d'un context com l'actual, altament volàtil—, però sembla evident que l'activitat industrial no pot deixar de tenir una presència important al nostre país. És cert, però, que la indústria catalana del futur ha de ser força diferent de l'actual i, de fet, bona part de les seves perspectives de supervivència passen per aquesta transformació. A més, de ben segur que en termes relatius el seu pes evolucionarà a la baixa, com a la resta d'economies del nostre entorn, però de cap manera és concebible una Catalunya del segle XXI amb la indústria reduïda a la mínima expressió, i no només per comparació amb el seu pes actual, sinó perquè la seva imbricació amb la resta

del teixit productiu és tan elevada que bona part del sector serveis se'n ressentiria amb força.

Anem cap a un futur amb una indústria diferent, amb més valor afegit i sobretot, més intensiva en coneixement, la qual cosa fa que calgui replantejar-se, el perfil dels seus treballadors. I aquest darrer és un punt força important i al mateix temps, una restricció clara, ja que amb un 25% de fracàs escolar plantejar reorientar l'estructura productiva del país cap a activitats més intensives en coneixement pot semblar una quimera. Com també ho pot semblar que al mateix temps que els responsables educatius manifesten la seva preocupació per aquests nivells de fracàs escolar hi hagi estudiants que es queden fora dels programes de qualificació professional inicial per falta d'oferta de places. Si de debò es vol reindustrialitzar el país cal saber com i què implica i, tot seguit, endegar les polítiques transversals que de ben segur seran necessàries en termes de, per exemple, inversió en R+D+I, infraestructures logístiques i, sobretot, educació. Si tot això no es porta a terme, qualsevol aspiració de refermar el lideratge industrial català pot quedar en un foc d'encenalls. ◀

Agraïments

L'autor vol agrair la tasca de documentació de Magda Llleixà i la revisió d'estil de Carme López.

MÉS INFORMACIÓ

«Back to making staff». A *The Economist* de 21 d'abril de 2012.

OCDE. *Science, Technology and Industry Scoreboard*. Paris, 2003

SCAPOLO, Fabiana (dir). *The Future of Manufacturing in Europe 2015-2020: The Challenge for Sustainability*. Brussel·les: Comissió Europea i Institute for Prospective Technological Studies, 2003.
